

Проект *Proof of Concept* (назва відсилає на поняття PoC як проєкту-перевірки певної концепції) запрошує нас на візит студії. За допомогою виставки ми відвідуємо Нормана Лето в майстерні, а точніше у двох студіях, між якими розривається митець у своїй практиці.

У одній з них постає новий кінематографічний проєкт Нормана — фільм під робочою назвою *Pilot 9_11*. У межах *Proof of Concept* художник дає нам зазирнути в цей проєкт у процесі створення, показуючи пов'язані з ним ескізи фільму, тести технічних рішень і фрагменти кадрів.

У другій студії Норман малює картини на мольберті.

Proof of Concept — це розповідь про творчий процес Нормана Лето, автора, чия позиція випадає з класичних категорій, які використовуються для позиціонування людей, що продукують культурні тексти. Можна сказати, що саме невписування в ці категорії і вихід за їхні межі є суттю його позиції — як у соціальному плані функціонування в ролі творця, так і у виході поза межі мисленнєвих патернів у роздумах про людське єство та когнітивні й екзистенційні рамки, у яких ми проживаємо свій стан.

Віссю оповіді *Proof of Concept* є зв'язок між роботою над кінопроєктами та активною діяльністю Нормана у візуальному мистецтві. Лето займається цими двома видами паралельно. Культивує кожен з них на своїх умовах. Виставка — це місце, де ці дві нитки, прядені в двох різних майстернях, сплітаються в одну історію.

*

Ми відвідуємо кіностудію Нормана через сім років після виходу його останньої картини — *Photon*, яка здобула нагороди на фестивалі «Нові горизонти» та на Фестивалі польських художніх фільмів у Гдині.

Відтоді митець працює над проєктом *Pilot 9_11*. Художник оцінює, що завершення роботи займе кілька наступних років.

Тривалість творчих процесів Нормана впливає з його філософії створення фільмів. Вона є ближчою до *modus operandi* (метод діяльності) візуального художника, ніж до культури кіноіндустрії. Як і в попередніх його повнометражних картинах *Sailor* та *Photon*, основним знімальним майданчиком нового проєкту є віртуальний вимір — простір цифрової анімації, симуляції та візуалізації. Класичний кінематограф базується на командній роботі. У Нормана цей аспект зведений до мінімуму: він змінює матеріал фільму, наче скульптор, що перебуває наодинці з матеріалом та поступово надає йому форму у своїй майстерні. *Pilot 9_11* створюється поза межами виробничої системи як виразно авторський твір. Самотужки розробляючи повнометражний кінопроєкт, митець укладає своєрідну угоду: він обмінює час на абсолютну автономію. «Обмінником», який робить такий контракт можливим, є цифрове середовище, що надає автору потенційно необмежені можливості, які на практиці обмежені лише уявою, обчислювальною потужністю комп'ютерів та людино-годинами, присвяченими роботі.

У проєкті *Pilot 9_11* Норман Лето повертається до атаки на Всесвітній торговий центр 11 вересня 2001 року. Події, яка, на думку Анджея Ледера та багатьох інших істориків ідеї, символічно завершує XX століття. Падіння нью-йоркських хмарочосів — це, використовуючи лаканівські категорії, випадок брутального вторгнення Реального у сферу Уявного. Під впливом цього вторгнення символічне поле разюче трансформувалося. День 11 вересня 2001 року розвіяв ілюзію «кінця історії», який мав стати щасливим завершенням жорстокого століття світових воєн, тоталітаризмів і Голокосту. Водночас, падіння двох веж стало прологом до розповіді про нестабільний світ, у якому ми живемо сьогодні. Атака на Всесвітній торговий центр є не лише історичною подією, але й актуальною — у тому сенсі,

що наслідки її символічного впливу відчуваємо й по сьогодні. Символічна сила цієї події наближає її до мистецького твору. На щастя, ані Норман Лето, ані будь-хто інший не мусить брати на себе відповідальність за формулювання цієї думки, яка напрошується, але з моральних міркувань залишається неприйнятною для виголошення. Наслідки за озвучення того, про що багато хто думав, поніс німецький композитор Карлгайнц Штокгаузен, який ще у вересні 2001 року назвав атаки на WTC «найбільшим витвором мистецтва, який можна уявити для всього космосу» („the greatest work of art imaginable for the whole cosmos”).

*

Кадри з *Pilot 9_11*, які ми переглядаємо в межах виставки *Proof of Concept*, не дають бачення сюжету стрічки. Вони існують як автономні відеороботи, функціонують поза наративом повнометражної історії. Норман Лето не вперше вдається до такого прийому. Вибрані фрагменти його попередніх фільмів, *Sailor* і *Photon*, також показували в галереях як відеоінсталяції. І, навпаки, кадри, які спочатку створювалися як проєкція для галерей, деколи включалися художником у його сюжети фільмів. Одним із важливих елементів стратегії Нормана є перебування в постійному русі між різними дисциплінами, особливо між візуальним мистецтвом (у якому форма відіграє фундаментальну роль) та кіно (у якому на перший план виходять дискурсивні та наративні елементи).

У проєкті 66Р відеопроекції, що опираються на матеріали з місця робіт над стрічкою *Pilot 9_11*, зіставляються зі станковим живописом. Створюючи їхню іконографію, художник експериментував з генераторами штучного інтелекту. Жодна з картин не відсилає до фільму, але, що важливо, усі вони були створені паралельно з роботою над проєктом.

Норман Лето дебютував як візуальний художник у 2007 році з персональною виставкою в Центрі сучасного мистецтва «Уяздовський замок». Складалося враження, що він з'явився нізвідки. Йому було 27 років, виступав під псевдонімом і не відвідував жодної художньої школи. Хлопець був комп'ютерним гіком, який замість того, щоб стати інженером, вирішив застосувати свої цифрові компетенції в художній творчості.

Дебютна виставка мала промовисту назву «Негативні аспекти надмірної свободи у 26 років». На її автора звернув увагу мистецький світ, який назвав митця одним із найперспективніших молодих творців мистецтва нових медіа. Утім, Норман з самого початку своєї присутності на артсцені виставляв також картини. Живопису, як і програмуванню, 3d-анімації та створенню цифрових віртуальних середовищ, він навчився самостійно, поза межами формальної системи освіти. Він став відомим як художник, який досконало володіє технікою виконання, але є водночас непередбачуваним, таким, що використовує паралельно найрізноманітніші умовності, від академічного реалізму, через образи, що відсилають на наукові діаграми, до негеометричної абстракції.

У 2010 році митець опублікував квазіавтобіографічний роман *Sailor*. Майже одночасно на фестивалі «Нові горизонти» відбулася прем'єра однойменного фільму, який Норман зняв за мотивами власної книги. Цей літературно-кінематографічний диптих означав не стільки перехід творця з галерейного світу в царину складних наративних форм, скільки розширення поля його діяльності. Займаючись кінопроектами, Лето не поривав зв'язків зі сферою візуального мистецтва і — тим більше — не переривав своєї живописної практики.

*

Виставку *Proof of Concept* замикає відео *Sailor_update. Vlog*. У ньому художник повертається до образу головного героя своєї містифікованої літературної автобіографії та дебютного фільму. Чи Нормана Лето із кінострічки *Sailor* слід ототожнювати з Норманом Лето, автором *Sailor*? Художник наділив цього персонажа власним голосом і позичив йому

своє обличчя. Схожість з реальною особою є навмисною і невинуватливою, але водночас оманливою. Герой мистецького твору *Sailor* — художник-соціопат, який при погляді на людство відкидає гуманістичну точку зору на користь перспектив, які відкриваються фізикою, нейронаукою та кібернетикою; це конструкт, агент-двійник, якого митець вводить у свої історії, доручаючи різні філософські та наративні завдання.

У *Sailor_update* воскреслий через 15 років головний герой повертається, щоб розповісти нам про один день з життя Нормана Лето, під час чого ми відвідуємо, серед іншого, художню майстерню митця і стаємо свідками створення однієї з його картин. Також потрапимо до другої майстерні, у якій Норман працює над цифровими моделями реальності та віртуальними творіннями, які виходять поза її фізичні обмеження.

Sailor update — це діалектична пряжка, що з'єднує полюси, між якими розігрується виставка; дві студії — документ та художню вигадку, фізичне та віртуальне, робочу дисципліну, необхідну для виконання проєктів, що тривають роками, і вільний художній жест. Вона також проливає світло на взаємозв'язок між живописом і кіно в практиці художника — ці перемінні дисципліни є елементами, що забезпечують баланс творчого процесу, а також аспектами свободи, яка з часів дебюту залишається для Нормана Лето основною категорією.

Стах Шабловський